

мр Сретко Јанковић
судија Апелационог суда у Београду

КАЗНЕНА ПОЛИТИКА ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО УГРОЖАВАЊА ЈАВНОГ САОБРАЋАЈА УЧИЊЕНО ПОД УТИЦАЈЕМ АЛКОХОЛА

*(Овај чланак је излаган као реферат на стручном скупу Криминалистичко-полицијске академије „Тара 2016“)

- Увод

Пораст броја саобраћајних незгода, све већи број лица која у њима губе живот или су тешко телесно повређена и велике материјалне штете – то је општа карактеристика савременог друштва, присутна у скоро свим државама¹. Безбедност саобраћаја и смањење броја саобраћајних незгода морају се базирати на предузимању разних превентивних мера, као што су: развој саобраћајне културе, изградња и модернизација путева, ефикаснији надзор над вршењем саобраћаја, и др., али је нужно да се заштита људи и имовине у саобраћају остварује и путем кривичних санкција. Међутим, имајући у виду да превентивне мере у области саобраћаја изискују знатна материјална средства (нпр. изградња и реконструкција саобраћајница), кривично право остаје и даље једно од основних средстава у сузбијању саобраћајне делинквенције².

Према подацима Светске здравствене организације, у свету у саобраћајним незгодама смртно страда око 1.300.000 људи годишње, а око 50.000.000 бива повређено. У последњих десет година у Републици Србији, у саобраћајним незгодама просечно годишње погине 800 људи, док више од 19.000 људи годишње буде повређено, док су директни и индиректни трошкови саобраћајних незгода у Републици Србији, по проценама стручњака, достижу суму од најмање 470.000 € по глави смртно страдалог у саобраћају³. Посебно је забрињавајући податак да је веома изражено учешће младих возача (19-25) у саобраћајним незгодама са смртним исходом, а проценат погинулих младих возача у укупном броју погинулих возача износи око 15%⁴.

Стратегија безбедности саобраћаја на путевима Републике Србије за период од 2015 до 2020. године, у уводном делу истиче: Саобраћајне "незгоде" нису "несреће", тј. страдање у саобраћају није случајно, већ је резултат системских грешака и нерада. Тренд пораста броја погинулих и повређених у саобраћају може се променити добро организованим радом и спровођењем добро осмишљених и координираних мера. Када су у питању возачи који возилом управљају под дејством алкохола и психотропних супстанци, у Стратегији се наводи: „Ризик од учествовања у саобраћајној незгоди повећава се већ при нивоу алкохола од 0,4‰, а при нивоу од 1‰ ризик од настанка саобраћајне незгоде је око пет пута већи него при концентрацији од 0‰, док је при концентрацији од 2,4‰ алкохола у крви тај ризик преко 140 пута већи. Поред алкохола вожња под утицајем психоактивних супстанци постаје све већи повод за бригу када је безбедност саобраћаја у питању, а нарочито када је реч о младим возачима“.

- Казнена политика судова

¹ Лазаревић Љ.(1995): Кривично право Југославије (посебни део), Београд, стр.316

² Стојановић З.(2007): Коментар Кривичног законика, Београд, стр. 643

³ Подаци из Стратегије безбедности саобраћаја на путевима Републике Србије за период од 2015 до 2020 године („Службени гласник РС“ бр. 64/15)

⁴ Ibid

Казнена политика судава је у суштини посебна област криминалне политике (политике сузбијања криминалитета), а она се односи на политику и праксу у области нормирања позитивноправних инкриминација, на откривање кривичних дела и њихових учинилаца, на кривично гоњење за извршена кривична дела, на примењивање и изрицање казни и кривичних санкција уопште и њихово извршење⁵. Израз „казнена политика судова“, односно вођење казнене политике одомаћен је у нашој литератури, а Игњатовић Ђ. сматра да се овде не ради ни о каквој политици, већ судови само примењују норме и право на одређено чињенично стање⁶. Неспорно је да је казнена политика судова, односно изрицање казни и других кривичних санкција од стране судова, веома важан сегмент опште политике сузбијања криминалитета у једном друштву. Неки прописивање казни од стране законодавца називају казненом политиком законодавца. Ова казнена политика је нешто опште, док је казнена политика судова, која се изражава кроз конкретне пресуде, конкретизација тог општег. Стога се обично истиче да је казнена политика судова нека врста коректива казнене политике законодавца, с обзиром да законодавац не може предвидети све ситуације које се могу појавити у пракси, па се зато мора судовима оставити извесна слобода, односно нешто шири казнени распони у оквиру којих суд за сваку конкретну ситуацију може пронаћи праву меру правичности⁷. За казнену политику наших судова обично се каже да је блага, неуједначена и сл., а многи истичу да је најбитније да је она адекватна структури криминалитета.

С обзиром на сукоб између казнене политике законодавца и казнене политике судова, указује се да одавно постоји потреба да се тај сукоб бар ублажи, тако што би судска пракса морала више да уважава казнену политику законодавца и да адекватније тумачи услове за примену одговарајућих кривичних санкција и одмеравање казне, а да законодавац одустане од узалудних покушаја да води строжу казнену политику јер тиме само продубљује постојећи јаз, а законодавац би морао имати реалнија очекивања од казне и кривичног права уопште⁸.

Имајући на уму да и судови, путем изрицања казни за кривична дела угрожавања јавног саобраћаја, врше одређени превентивни и репресивни утицај на безбедност саобраћаја на путевима, желели смо сагледати каква је казнена политика судова за најтежа кривична дела угрожавања јавног саобраћаја.

– Истраживање о казненој политици судова

Основни циљ овог реферата је да спровођењем мини истраживања утврди каква је казнена политика судова за кривична дела угрожавања јавног саобраћаја учињена под дејством алкохола.

- Предмет истраживања

Да би начелно сагледали казнену политику судова анализирали смо 50 правноснажних пресуда, односно 50 предмета из 2013, 2014 и 2015 године, у којима је поступао Апелациони суд у Београду, изабраних методом случајног узорка. Предмет анализе су биле пресуде за кривично дело тешко дело против безбедности јавног саобраћаја из члана 297. став 1. КЗ (где се тежа последица састоји у тешкој телесној повреди једног или више лица), за које је прописана казна затвора од једне до осам година, а таквих пресуда је било 19, те кривично дело из члана 297. став 2. КЗ (где се тежа последица састоји у смрти једног или више лица),

⁵ Милутиновић М. (1984): Криминална политика, Београд, страна 145.

⁶ Игњатовић Ђ. (2011): Криминологија Београд, страна 157.

⁷ Ђирић Ј., Ђорђевић Ђ. и Сепи Р. (2006): Казнена политика судова у Србији, Београд, страна 17.

⁸ Стојановић З. (2012): Казнена политика у Србији: Сукоб законодавца и судске праксе, У „Казнена реакција у Србији“, II део, Тематска монографија, Београд, стр. 13 и 14

за које је прописана казна затвора од две до дванаест година, а таквих пресуда је било 31. С обзиром на прописане казне, за прво кривично дело могуће је изрицање условне осуде а казна се може ублажити до три месеца затвора, док за друго кривично дело није могуће изрицање условне осуде, с тим што се казна може ублажити до шест месеци затвора. Све анализиране пресуде се односе на учиниоце који су кривично дело учинили под утицајем алкохола. За оба кривична дела, у складу са одредбом члана 297. став 5. КЗ, обавезно је изрицање мере безбедности забране управљања моторним возилом.

Анализом пресуда желели смо сагледати које казне, односно кривичне санкције, судови изричу за ова кривична дела, у којој мери се врши ублажавања казне, које околности су судови узимали у обзир при одмеравању казне, а нарочито како се степен алкохолисаности возача одразио на изречену казну, ко је изјавио жалбу у односу на одлуку о казни и каква је одлука другостепеног суда поводом жалбе, која је старосна доб учинилаца, и др.

- Резултати истраживања

У анализираним пресудама 49 учинилаца кривичних дела су мушкарци, а само у једном предмету учинилац је била жена. У 47 предмета саобраћајну незгоду су изазвали возачи који су управљали путничким моторним возилом, док су у три предмета саобраћајну незгоду проузроковали возачи мотоцикла.

Последице кривичних дела су веома тешке, с обзиром да је у анализираним предметима 36 лица изгубило живот, с тим што се најчешће радило о смрти једног лица, а у неким незгодама живот су изгубила два или три лица. Тешке телесне повреде у анализираним предметима задобило је 36 лица (с тим што овде нису узете у обзир и тешке телесне повреде које су задобили сами учиниоци кривичног дела), док је 11 лица задобило лаке телесне повреде. У једној незгоди, у којој је трудница задобила тешке телесне повреде, смртно су страдала њена два neroђена детета, а ово није ушло у укупан број лица која су изгубила живот. У спроведеном истраживању нисмо анализирали материјалну штету која је била последица извршених кривичних дела.

1) Изречене кривичне санкције

Када је у питању кривично дело из члана 297. став 1. КЗ, 6 учинилаца (или 31,6%) је осуђено на казне затвора, док је према 13 учинилаца (или 68,4%) изречена условна осуда. Од ових 6 лица која су осуђена на казне затвора, за два лица је одређено да ће казну затвора издржавати у просторијама у којима станују. Од укупног броја осуђених за ово кривично дело према 12 учинилаца (или 63,1%) изречена је (или утврђена код изрицања условне осуде) минимална казна прописана за ово кривично дело (1 година затвора), док је у односу на 7 извршилаца (или 36,9%) изречена казна испод законом прописаног минимума, односно казна је ублажена. Дакле, за ово кривично дело није изречена ниједна казна која прелази минимум законом прописане казне.

У односу на кривично дело из члана 297. став 2. КЗ, свим учиниоцима су изречене казне затвора, с тим је према три учиниоца (или 9,6%) изречена минимална казна прописана за ово кривично дело (две године затвора), 11 учинилаца (или 35,5%) осуђено је на казне испод законом прописаног минимума, тј. казне су ублажене, 15 учинилаца (или 48,5%) је осуђено на казне затвора од две до четири године затвора, а само два учиниоца (или 6,4%) је осуђено на казне затвора преко четири године (један је осуђен на 8 а други на 7 година затвора). Када се имају у виду све изречене казне за ово кривично дело, може се видети да је 48 учинилаца (или 93,6%) осуђено на казне у доњој трећини прописаног распона казне за ово кривично дело, док је само два учиниоца (или 6,4%) осуђено на казне у распону између

четири и осам година, а у распону од осам до 12 година затвора није осуђен ниједан учинилац. Према два лица, којима је казна ублажена, одређено је да ће казну затвора издржавати у просторијама у којима станују.

Када је у питању ублажавање казне, у свим случајевима где су се судови определили за ублажавање казне, казне су ублажене по основу постојања нарочито олакшавајућих околности, које указују да ће се и ублаженом казном постићи сврха кажњавања (члан 56. тачка 3. КЗ). Међу околностима које су судови оценили као „нарочито олакшавајуће“ то су углавном биле уобичајне околности као што су: неосуђиваност, породичност, коректно држање пред судом, кајање, признање кривичног дела исл., а понекад и однос према жртви кривичног дела, допринос оштећеног извршењу кривичног дела, и др.

С обзиром да је за ова кривична дела обавезно изрицање мере безбедности забране управљања моторним возилом, ова мера је изречена према 49 лица, с тим да у једном случају није изречена, јер учинилац није имао положен возачки испит за управљање возилом „Б“ категорије. Према три лица изречена је мера забране управљања моторним возилом „А“ категорије, док је према 46 лица изречена мера забране управљања моторним возилом „Б“ категорије. Од укупно изречених мера забране управљања моторним возилом „Б“ категорије (46), у трајању до једне године ова мера је изречена према 19 лица (или 41,3%), у трајању од једне до три године изречена је према 22 лица (или 47,8%) и у трајању од три до пет година према пет лица (или 10,9%). Када је у питању изрицање ове мере у најдужем трајању, према четири лица ова мера је изречена у максималном трајању од пет година, а према једном лицу у трајању од четири године.

Треба напоменути да казна одузимања возачке дозволе, прописана одредбом члана 53. КЗ, није изречена ни у једном случају.

2) Изјављене жалбе и одлуке другостепеног суда по жалбама

Против првостепених пресуда због одлуке о кривичној санкцији јавни тужилац је изјавио жалбу у 36 предмета (или 72,0%), а није изјавио жалбу у 14 предмета (или 28,0%). Одбрана (окривљени и његов бранилац) је изјавила жалбе због одлуке о кривичној санкцији у 44 предмета (или 88,0%), а није изјавила жалбу у 6 предмета (или 12,0%).

Када су у питању одлуке другостепеног суда по изјављеним жалбама, види се да је највећи број жалби одбијено, односно другостепени суд је потврдио првостепену пресуду у 36 предмета (или 72,0%), жалбу јавног тужиоца је уважио у 5 предмета (или 10,0%), док је жалбу одбране уважио у 9 предмета (или 18,0%). Дакле, од 36 изјављених жалби јавног тужиоца, другостепени суд је уважио жалбу у 5 предмета (или 13,9%), а није уважио жалбу у 31 предмету (или 86,1%). Што се тиче жалби одбране, другостепени суд је уважио жалбу у 9 предмета (или 20,5%), док није уважио жалбе у 35 предмета (или 79,5%).

3) Околности које су судови ценили приликом одмеравања казне

Приликом одмеравања казне судови су ценили разноврсне околности, где су знатно бројније олакшавајуће околности у односу на отежавајуће околности. Међу олакшавајућим околностима судови су најчешће цинили ранију неосуђиваност окривљеног (у 34 случаја), затим породичне прилике окривљеног (у 27 случајева), изражено кајање (у 18 случајева), животну доб окривљеног-младост, старост, и сл.(у 18 случајева), коректно држање пред судом (у 17 случајева), да окривљени није прекршајно кажњаван (у 13 случајева), признање кривичног дела (у 11 случајева), и др. Осим ових околности, судови су ценили и то што се оштећени нису придружили кривичном гоњењу и што нису поставили имовинско-правни

захтев за накнаду штете, допринос оштећеног извршењу кривичног дела, протек времена од извршења кривичног дела, и др. Што се тиче отежавајућих околности, најчешће је цењена ранија осуђиваност окривљеног (у 7 случајева), с тим да се та ранија осуђиваност ни у једном случају није односила на осуду за кривично дело угрожавања јавног саобраћаја, затим, ранија прекршајна кажњаваност за прекршаје из области безбедности саобраћаја (у 6 случајева), док су остале отежавајуће околности цењене у знатно мањем броју. Тако је нпр. као отежавајућа околност цењено да су наступиле знатно теже последице од оних које су неопходне за постојање кривичног дела, да је концентрација алкохола у крви окривљеног била знатно већа од дозвољене количине, да је окривљени возио брзином знатно већом од брзине дозвољене у насељеном месту, и др.

Међу околностима које су судови узимали у обзир при одмеравању казне уочава се да су одређене околности погрешно цењене као олакшавајуће или као отежавајуће. Тако, нпр. погрешно су као олакшавајуће околности цењене следеће околности: да је окривљени нежењен и без деце, да је окривљени засновао брачну заједницу, да је окривљени лице које привређује и себе издржава, да је окривљени свештеник Српске православне цркве, да је окривљени дао обећање да убудуће неће вршити кривична дела под утицајем алкохола, да му је урачунљивост била смањена због дејства алкохола а у већини случајева и признање кривичног дела (с обзиром да се постојање кривичног дела утврђује записником о увиђају, саобраћајно-техничким вештачењем, и другим доказима). Може се рећи да је и околност „коректно држање у поступку“ погрешно цењена, јер судови углавном не наводе у чему се састоји то коректно држање окривљеног и због чега је оно олакшавајућа околност, а само у једном предмету суд је навео да се окривљени коректно држао пред судом, јер се одазивао позивима суда, што никако не може бити олакшавајућа околност, с обзиром да је окривљени обавезан да се одазива позивима суда. Од отежавајућих околности порешно су цењене следеће околности: да окривљени није изразио кајање, те да окривљени није изјавио саучешће породици покојног.

Када су у питању околности од значаја за одмеравање казне, уочили смо да судови у већем броју случајева одређене околности (углавном отежавајуће) нису ценили иако су оне постојале, као што су тежина последица кривичног дела (нпр. када је осим смрти једног лица, једно лице задобило тешке телесне повреде, а једно лаке телесне повреде, суд те телесне повреде није ценио као отежавајућу околност) или када је у питању концентрација алкохола у крви окривљеног (што је цењено само у два случаја). Међутим, ако би узели да је свака концентрација алкохола у крви окривљеног преко једног промила знатно већа од законом дозвољене (0,3 промила), онда би се ова околност могла ценити као отежавајућа у још 35 случајева, а што судови нису узели у обзир при одмеравању казне.

3а) Количина алкохола у крви окривљеног и њен утицај на изречену казну

Када је у питању концентрација алкохола у крви код окривљених, која је утврђена у току кривичног поступка, највећи број окривљених је имао концентрацију између један и два промила (20 лица), а она се кретала од 1,00 до 1,98 промила. У овој групи 6 лица је имало концентрацију алкохола између један и 1,5 промила, а 14 лица између 1,5 и два промила. На другом месту су окривљени код којих је концентрација алкохола у крви била између два и три промила (15 лица), а она се кретала од 2,07 до 2,99 промила. У овој групи код 7 лица је концентрација алкохола била између два и 2,5 промила, док је код 8 лица она била између 2,5 и три промила. Концентрација алкохола до једног промила утврђена је код 13 лица, а она се кретала од 0,4 до 0,96 промила. На крају, код два лица утврђена је концентрација алкохола преко три промила, и то код једног лица 3,18 промила а код другог 3,76 промила.

Код једног окривљеног, код кога је утврђена концентрација алкохола у крви од 0,79

промила, утврђена је и концентрација од 0,76 промила психоактивне супстанце канабиноида. С обзиром да је једно осуђено лице била жена, код ње је утврђена концентрација алкохола од 0,6 промила.

У анализираним предметима не може се видети како је ова околност (концентрација алкохола у крви) утицала на изречену казну, односно кривичну санкцију. Наиме, само у два случаја првостепени судови су ову околност ценили као отежавајућу, а ради се о концентрацијама од 1,64 промила и 1,49 промила. У једном предмету, другостепени суд је уочио да првостепени суд није ценио као отежавајућу околност то што је концентрација алкохола у крви окривљеног била знатно већа од дозвољене, односно да је била 3,18 промила. У већем броју предмета где је код окривљеног концентрација алкохола у крви била преко два промила, ова околност није цењена као отежавајућа, па чак и у предмету где је та концентрација била 3,76 промила. Тако нпр. у једном предмету у којем је окривљени оглашен кривим за кривично дело из члана 297. став 1. КЗ, а имао је концентрацију алкохола у крви од 2,99 промила, изречена казна је максимално ублажена, те је окривљени осуђен ка казну затвора у тајању од три месеца, а пресуда је потврђена од стране другостепеног суда. У другом предмету, у којем је окривљени оглашен кривим за исто кривично дело, а имао је концентрацију алкохола у крви од 2,38 промила, изречена му је условна осуда (утврђена казна затвора од једне године и одређено време проверавања од три године), а пресуду је потврдио другостепени суд. Сличну ситуацију смо нашли и у предмету за исто кривично дело, где је концентрација алкохола код окривљеног била 2,69 промила, а изречена му је условна осуда (утврђена казна затвора од осам месеци и одређено време проверавања од три године), а пресуда је потврђена од стране другостепеног суда. У предмету у којем је окривљени оглашен кривим за кривично дело из члана 297. став 2. КЗ, а имао је концентрацију алкохола од 2,70 промила, суд му је применом одредаба о ублажавању казне изрекао казну затвора у трајању од 9 месеци, али је другостепени суд, уважавањем жалбе јавног тужиоца, преиначио првостепену пресуду у делу одлуке о казни и окривљеног осудио на казну затвора у трајању од две године, што је минимум казне за ово кривично дело, с тим да ни другостепени суд ову околност није ценио као отежавајућу.

4) Време извршења кривичног дела и трајање кривичног поступка

Анализирајући време извршења кривичних дела, утврђено је да је највећи број кривичних дела извршено у месецу јулу (8 кривичних дела), затим у јануару (7 кривичних дела), у марту, мају, јуну и новембру изшено је по 5 кривичних дела, док је у осталим месецима извршено мање кривичних дела.

Анализом доба дана када су извршена кривична дела, дошли смо до података да је највећи број кривичних дела (34) извршен у периоду између 20.00 часова и 6.00 часова, односно у ноћним условима, с тим што је у периоду између 24.00 и 6.00 часова извршено 18 кривичних дела. У периоду између 14.00 и 20.00 часова извршено је 13 кривичних дела, док је у интервалу између 6.00 и 14.00 извршено само три кривична дела.

У анализираним предметима видљиво је да се највећи број саобраћајних незгода десило у вечерњим и ноћним часовима, тј. у интервалу од 20.00 до 6.00 часова (34 незгоде), с тим да се у интервалу од 24.00 до 6.00 часова догодило 18 незгода. Три незгоде које су имале најтеже последице десиле су се у ноћним часовима. Једна од тих незгода десила се у Београду (на Ади Хуји) око 3.50 часова, када је окривљени с возилом слетео у Дунав, којом приликом су три млада лица изгубила живот, а једно лице је задобило тешке телесне повреде. Друга се, такође, десила у Београду око 4.30 часова, када је окривљени својим возилом ударио у друго возило од позади, којом приликом је једно лице изгубило живот на лицу места, а друго је преминуло након 15-ак дана у болници од задобијених повреда. И трећа незгода се десила у

Београду око 02.50 часова, када је окривљени своји возилом излетео са колавоза, којм приликом су два лица изгубила живот, једно је задобило тешке телесне повреде, а једно лаке телесне повреде. Чињеница да се највећи број незгода дешава у вечерњим и ноћним условима, може се делимично објаснити тиме што у то време возачи моторних возила у већој мери конзумирају алкохолна пића, затим што је возња у ноћним условима за возаче који су под дејством алкохола заморнија и потенцијално опаснија због смањене видљивости, поспаности возача, заслепљености, и др. Осим тога, и контроле саобраћаја (укључујући и контролу алкохолисаности возача) мање су присутне у вечерњим и ноћним часовима, што је свакако познато возачима када се одлучују да конзумирају алкохолна пића а знају да им предстоји управљање моторним возилом.

С обзиром да је позната чињеница да кривични поступци релативно дуго трају, желели смо видети колико је трајање кривичних поступака код ових кривичних дела, односно колико је било потребно времена од извршења кривичног дела до доношења правноснажне пресуде, тј. до правноснажно изречене казне. У анализираним случајевима највише предмета је окончано у периоду од три до пет година (19 предмета), у периоду од једне до три године окончано је 17 предмета, у 12 предмета поступак је трајао преко пет година, док су само два предмета окончана у периоду до једне године. Када су у питању предмети где је поступак трајао преко пет година, два предмета су окончана након шет година, два предмета након седам година, два након осам година, један предмет након 10 година, а један након чак 16 година.

5) Старосна доб учинилаца

Анализирајући годину рођења извршиоца и време извршења кривичног дела, утврђено је да је 26 лица кривично дело извршило у старосној доби између 25 и 40 година, 17 лица је кривично дело извршило када су имали више од 40 година, а седам извршилаца је било старосне доби до 25 година. Једина жена која је осуђена у анализираним предметима имала је 23 године. Из анализираних предмета уочава се да је највећи број учинилаца кривичних дела припадао старосној доби од 25 до 40 година. Иако је најмањи број извршилаца кривичних дела припадао старосној доби до 25 година, три најтеже саобраћајне незгоде проузроковали су учиниоци ове старосне доби, односно сва тројица учинилаца су у време извршења кривичног дела имали 19 година.

6) Повреда бланкетне норме

У свим анализираним предметима учиниоци су оглашени кривим да су поступили противно одредби члана 164. старог Закона о основама безбедности саобраћаја на путевима, односно противно одредби члана 187. новог Закона о основама безбедности саобраћаја на путевима, које се односе на забрану управљања моторним возилом под утицајем алкохола. Осим тога, учиниоци су повредили и друге норме из поменутог закона, а најчешће одредбу члана 42., која се односи на брзину, одредбу члана 35., која прописује обавезу кретања возилом десном страном коловоза, одредбу члана 23., која прописује да је возач моторног возила дужан обратити пажњу на пешаке, али и друге бланкетне одредбе (нпр. које се односе на првенство пролаза, на претицање, и др.)

7) Образложење одлуке о казни

У анализираним предметима образложења одлуке о казни су шаблонска и стереотипна, односно уопштена и неодређена, с обзиром да су судови углавном само набрајали олакшавајуће и отежавајуће околности, не дајући разлоге о томе како су поједине олакшавајуће и отежавајуће околности утицале на изрицање одређене казне. Већ је

напоменуто да су судови поједине околности погрешно ценили као олакшавајуће или отежавајуће, као и да одређене околности (обично отежавајуће) нису имали у виду приликом одмеравања казне, иако су оне постојале. Све то указује да судови не улажу довољно напора код образлагања одлуке о казни, већ се то ради рутински и површно.

И другостепени суд не поклања довољно пажње образложењу одлуке о казни, с обзиром да најчешће само констатује да је првостепени суд правилно ценио околности од значаја за одмеравања казне (када потврди првостепену пресуду), а ако, пак, преиначи првостепену пресуду у делу одлуке о казни и изрекне блажу казну, обично наводи да првостепени суд није довољно ценио олакшавајуће околности, док с друге стране, ако изрекне строжију казну, углавном наводи да је првостепени суд дао превелики значај олакшавајућим околностима, односно да није довољно ценио неку отежавајућу околност.

- **Критички осврт на казнену политику судова у анализираним предметима**

Иако анализирани узорак од 50 правноснажних пресуда није велики, сматрамо да се из њега може сагледати реална слика о казненој политици судова за најтежа кривична дела угрожавања јавног саобраћаја, учињена под дејством алкохола. Благост казнене политике судова је општа карактеристика, која је присутна код највећег броја кривичних дела, а та благост је испољена и код анализираних кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја. Кривична дела угрожавања јавног саобраћаја, која су учињена из нехата, с обзиром на прописане казне, могу се сматрати лакшим кривичним делима, али два кривична дела за која смо анализирали изречене кривичне санкције, односно казне, представљају најтежа кривична дела из ове групе кривичних дела и сматрају се умишљајним кривичним делима. С обзиром да последице које настају услед њиховог извршења (губитак људских живота, тешке телесне повреде, и др.) друштво ради њиховог сузбијања мора реаговати и адекватним кривичним санкцијама, односно казнама. Сматрамо да кривичне санкције и казне које су судови изrekli у анализираним предметима, нису адекватне њиховој тежини (која се првенствено огледа у тежини последица које су њима проузроковане), степену алкохолисаности возача који су извршили наведена кривична дела, а неадекватне су и са аспекта жртава кривичних дела.

Имајући на уму да је у анализираним предметима за кривично дело из члана 297. став 2 КЗ живот изгубило 36 лица, као и одређених број лица је задобио тешке телесне повреде или лаке телесне повреде, а да су само у два предмета изречене казне које прелазе горњу половину прописаног распона казне од две до 12 година затвора, док у осталих 29 предмета ниједна изречена казна не прелази четири године затвора, може се рећи да казнена политика судова није била адекватна. Другим речима, може се рећи да судови нису у потпуности остварили своју улогу у супростављању овим кривичним делима, односно да су у знатној мери одступили од „казнене политике законодавца“, која је изражена кроз прописану казну за ово кривично дело. Наиме, може се сасвим оправдано поставити питање, да ли овако благе казне могу остварити генералну превенцију (тј. утицати на друге да не врше оваква кривична дела), а она је део законом прописане сврхе кажњавања.

Када је у питању кривично дело из члана 297. став 1. КЗ, за које је прописана казна затвора од једне до осам година, благост казнене политике судова у анализираним предметима је још израженија. Наиме, у свих 19 предмета изречене казне нису прелазиле прописани минимум казне од једне године затвора, с тим што је у 7 предмета изречена (или утврђена код условне осуде) ублажена казна (тј. казна испод законом прописаног минимума за ово кривично дело), а у највећем броју предмета за ово кривично дело је изречена условна осуда. Иако се овде ради о лакшем кривичном делу у односу на кривично дело из члана 297. став 2. КЗ, и овде се радило о доста тешким последицама, јер је у неким случајевима два или више лица задобило тешке телесне повреде. Посебно забрињава то што су у сличним случајевима

судови изrekli веома различите кривичне санкције. Наиме, у једном предмету, првостепени суд је окривљеном, који је под дејством алкохола од 2,69 промила, возилом ударио две пешакиње на пешачком прелазу а оне су при том задобиле тешке телесне повреде, изрекао условну осуду (утврдио казну затвора у трајању од осам месеци и одредио време проверавања од три године), а жалбе јавног тужиоца и браниоца окривљеног, изјављене и због одлуке о кривичној санкцији другостепени суд је одбио и потврдио првостепену пресуду. У другом предмету, окривљеног, који је под дејством алкохола од 2,27 промила, такође возилом ударио две пешакиње на пешачком прелазу, које су задобиле тешке телесне повреде, суд је осудио на казну затвора у трајању од једне године, а жалбу браниоца окривљеног због одлуке о кривичној санкцији другостепени суд је одбио и потврдио првостепену пресуду. Треба напоменути да је обе првостепене пресуде донео исти првостепени суд. Ако се упореде околности које је суд ценио приликом избора врсте и висине кривичне санкције у ова два предмета, уочава се да, када су у питању олакшавајуће околности, није било неких већих разлика. Наиме, у првом предмету као олакшавајуће су цењене следеће околности: неосуђиваност окривљеног, признање кривичног дела, коректно држање пред судом, да је окривљени породичан човек, отац једног детета које издржава, да је контактирао оштећене и изразио жељу да их посети и да им помогне, да окривљени није прекршајно кажњаван, те да се ради о свештенику Српске православне цркве, док отежавајућих околности није било. У другом предмету суд је као олакшавајуће ценио следеће околности: неосуђиваност окривљеног, да није прекршајно кажњаван, да је ожењен и отац двоје деце, док је као отежавајућу околност ценио то да је окривљени по професији возач, те стога мора имати повишену свест о обавези поштовања саобраћајних прописа и забрани њиховог кршења. Иако је окривљени изразио кајање, суд га не цени као олакшавајућу околност, јер сматра да није искрено, већ је изречено само да би се исходовао што повољнији кривично-правни положај и евентуално што повољнија кривична санкција. Дакле, када се упореде ова два предмета, односно околности које су цењене при избору врсте и висине кривичне санкције, уочава се да је фактички основна разлика то што се у првом случају ради о свештенику, што суд погрешно ценио као олакшавајућу околност, а у другом то што је окривљени по професији возач, што је суд ценио као отежавајућу околност. У првом предмету алкохолисаност возача је било нешто већа и износила је 2,69 промила, а у другом 2,27 промила, али ту околност суд у оба случаја није ценио као отежавајућу. Осим тога, поред чињенице да је једно лице задобило тешку телесну повреду (што је неопходно за постојање кривичног дела), то што је у оба предмета још по једно лице задобило тешку телесну повреду, у оба случаја суд није ценио као отежавајућу околност. Упоредивши ова два предмета, који су идентични по наступелим последицама, а сличне су и околности које је суд ценио при избору врсте и висине кривичне санкције, остаје нејасно како је су изрекао драстично различите санкције, тј. у првом случају условну осуду, а у друг казну затвора у трајању од једне године. Остаје питање, да ли то што је у првом случају окривљени свештеник, било одлучујуће да се суд определи за блажу кривичну санкцију, тј. условну осуду, или за то постоје и неки други нама непознати разлози. Ако је то што је окривљени свештеник једини разлог који је утицао на суд при избору кривичне санкције, онда је то погубно за равноправност грађана, која је гарантована Уставом Републике Србије.

И у неким другим предметима, који су слични по последицама кривичних дела и околностима који су судови ценили код избора врсте и висине кривичне санкције, изречене су различите санкције, односно казне. Тако, у предмету у којем је окривљени, који је без положеног возачког испита и под дејством алкохола од 0,42 промила, игубио контролу над возилом излетео са коловаза, којом приликом су два лица изгубила живот, једно лице је задобило тешке телесне повреде, а једно лаке телесне повреде, осуђен је на казну затвора у трајању од 2 године, али је другостепени суд уважавањем жалбе јавног тужиоца преиначио првостепену пресуду у делу одлуке о казни и окривљеног осудио на казну затвора у тајању од три године. У другом предмету, у којем је окривљени под дејством алкохола од 1,80 промила,

возилом ударио у друго возило од позади, којом приликом је једно лице изгубило живот на лицу места, а друго је преминуло у болници, док је једно лице задобило лаке телесне повреде, осуђен је на казна затвора у трајању од 7 година, а другостепени суд је жалбу браниоца одбио као неосновану и потврдио првостепену пресуду. Дакле, у два предмета у којима је поступао исти суд, а где су последице сличне (у првом предмету су чак и теже), изречене су веома различите казне, тј. у првом предмету правноснажно је изречена казна затвора у трајању од три године, а у другом казна затвора у трајању од 7 година. Што се тиче околности које је суд ценио, у првом предмету суд је као олакшавајуће околности ценио: да окривљени није осуђиван ни прекршајно кажњаван, да ја изразио кајање и жаљење, признање кривичног дела и младост окривљеног, а отежавајућих околности није било, док је у другом предмету као олакшавајуће околности ценио: младост окривљеног и његову неосуђиваност, а као отежавајућу околност је ценио да је окривљени кажњаван због прекршаја из области саобраћаја. Осим тога, треба истаћи да у првом предмету суд наводи да нема отежавајућих околности, а не цени то да је окривљени два пута осуђиван (додуше за неистоврсна кривична дела), да је осим смрти једног лица, још једно лице изгубило живот, једно лице задобило тешке телесне повреде, а једно лице лаке телесне повреде, те да је окривљени управљао возилом без положеног возачког испита, док у другом предмету као отежавајућа околност није цењено то што је осим смрти једног лица још једно лице игубило живот, а једно лице задобило лаке телесне повреде. Додуше, у првом предмету другостепени суд је у пресуди навео да је првостепени суд пропустио да цени као отежавајуће околности то што је окривљени прекршио више прописа о безбедности саобраћаја (да је возио без дозволе, да је био под дејством алкохола и да је возио неприлагођеном брзином), те последице у виду смрти још једног лица, као и то да је једно лице задобило тешке телесне повреде, а једно лаке телесне повреде.

Када се сагледа напред наведено, долази се до закључка да је казнена политика судова и неуједначена, чак када се ради о једном истом суду. Проблем неуједначености изречених казни још је израженији ако се има на уму да у Републици Србији постоји велики број основних и виших судова, те четири апалациона суда. Иако се чине одређени напори ка уједначавању судске праксе, то уједначавање се углавном односи на поједина правна питања у вези са применом закона, али се практично нико не бави питањем уједначавања казни које судови изричу. Није спорно да судови имају у раду велики број кривичних предмета, али то не сме бити оправдање да се не установи званична статистика о изрицању казни, што је предложено у Препоруци R(92)17 Савета Европе о доследности приликом одређивања казни⁹.

Осим наведеног, треба указати и на неадекватна образложења одлуке о казни у анализираним пресудама, па се намеће закључак да судови у сваком конкретном случају казну одмеравају према општем утиску који су стекли у току кривичног поступка, а онда се простим навођењем олакшавајућих и отежавајућих околности настоји „оправдати“ изречана казна. Већ је било речи о томе да судови поједине околности погрешно цене при одмеравању казне, док одређене околности, које су од значаја за кривична дела угрожавања јавног саобраћаја, (нпр. степен алкохолисаности возача), уопште не узимају у обзир, што је апсолутно неприхватљиво. На крају, и другостепени суд се није на адекватан начин бавио пропустима првостепених судова у вези са одлуком о казни, већ је углавном прихватио изречене казне и образложења одлуке о казни из првостепених судова, чиме је практично прихватио и многе околности које су погрешно цењене од стране првостепених судова.

- Закључна разматрања

⁹ Збирка одабраних препорука Савета Европе, Београд, 2004. год., стр. 35

Алкохол представља један од битних фактора саобраћајних незгода, с обзиром да је условљен возачевим конзумирањем и каснијим управљањем возилом под дејством алкохола. Последице саобраћајних незгода учињених под утицајем алкохола су веома тешке, а понекад се истиче „да је пијани возач убица на путу“. Имајући то на уму, сасвим је сигурно да такви возачи, односно учиниоци кривичних дела, не заслужују благе казне које изричу судови. Неспорно је да у повећању безбедности јавног саобраћаја основну улогу морају имати разне превентивне мере, али се друштво не може одрећи и репресивних мера које се примењују у кривичном поступку према учиниоцима кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја учињених под дејством алкохола. Међутим, репресивне мере изражене кроз кривичне казне су веома примамљиве, па држава веома лако посеже за њима, а да се при том не води рачуна о ограниченом домету казне и кривичног права уопште. Иако смо анализом 50 правноснажних пресуда видели да судови углавном изричу казне у доњој трећини прописаног распона казне, с обзиром на учесталост кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја учињених под утицајем алкохола, као и тешке последице тих дела, јављају се и иницијативе за прописивање још строжих казни за ова кривична дела. Наиме, како је најављивано, Комитет за безбедност саобраћаја ће покренути иницијативу да се возачима, који под дејством алкохола изазову саобраћајну незгоду и усмрте неког, треба изрицати казне једнаке онима које се изричу за убиство, односно да се за кривично дело из члана 297. став 2. КЗ пропише казна затвора од пет до 15 година¹⁰. Сматрамо да прописивање строжих казни за ова кривична дела није потребно, уколико би судови изрицали прописане казне сразмерно степену кривице учиниоца, јачини повреде или угрожавања заштићеног добра, те узимајући у обзир степен алкохолисаности учиниоца.

Анализа казнене политике судова је показала да судови за тешка дела угрожавања јавног саобраћаја изричу релативно благе казне, док с друге стране постоји неуједначеност у изреченим казнама за релативно слична кривична дела, чак и у оквиру истог суда. Изречене казне морају бити сразмерне и праведне, а код одмеравања казне првенствено треба имати у виду степен кривице учиниоца и јачину повреде или угрожавања заштићеног добра (које се углавном огледају у тежини последице), док остале околности, а посебно оне које се тичу личности учиниоца, морају имати другоразредни значај. Дакле, постојеће стање у погледу казнене политике судова за анализирана кривична дела је неприхватљиво и не доприноси сузбијању кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја учињених под утицајем алкохола. За превазилажење постојећег стања нужно је предузимање одговарајућих мера. Пре свега, указује се потреба установљавања званичне статистике о изреченим казнама, те је исте потребно презентовати судијама, с обзиром да правосудна статистика која се води у Републичком заводу за статистику не садржи потребне податке из којих би се могао остварити увид у изречене казне. Наиме, такав предлог за установљавање статистике изречених казни, у погледу степена кажњавања за кривична дела која се релативно могу квантификовати (нпр. возња под дејством алкохола), садржан је у поменутој Препоруци Савета Европе о доследности приликом одређивања казни. Осим тога, иста Препорука предлаже да се судијама омогући да редовно похађају семинаре о одмеравању казни, а на том плану у нашој земљи скоро да ништа није предузето. Сами судови треба да у одређеним периодима анализирају казне за поједина кривична дела, те да се и у погледу изречених казни изврши њихово уједначавање, с обзиром да изрицање различитих казни за сличне случајеве нарушава принцип једнакости грађана пред законом. Свакако је неопходно спровести и одговарајуће истраживање о казненој политици судова, и та на знатно већем узорку, где би се сагледало постојеће стање и предложиле адекватне мере које би побољшале стање у овој области. Коначно, с обзиром на веома изражену неуједначеност у изреченим казнама за сличне случајеве, можда би требало размислити о идеји да се формулишу одређене смернице за одмеравање казне, а на ком плану су већ предузети одређени кораци у Републици

¹⁰ „Пијане возаче на суд као убице“, дневни лист „Блиц“ од 03.01.2014. године

Македонији.

ЛИТЕРАТУРА

1. Игњатовић Ђ. (2011): Криминологија, Београд
2. Лазаревић Љ.(1995): Кривично право Југославије (посебни део), Београд,
3. Милутиновић М. (1984): Криминална политика, Београд
4. Стојановић З.(2007): Коментар Кривичног законика, Београд
5. Стојановић З.(2012): Казнена политика у Србији: Сукоб законодавца и судске праксе, У „Казнена реакција у Србији“, II део, Тематска монографија, Београд
5. Стратегија безбедности саобраћаја на путевима Републике Србије за период од 2015 до 2020 године („Службени гласник РС“ бр. 64/15)
6. Савет Европе: Збирка препорука Савета Европе, Београд, 2004. год.
7. Ћирић Ј., Ђорђевић Ђ. и Сепи Р. (2006): Казнена политика судова у Србији, Београд

